

Od Redakcji

Editor's Note

Szanowni Państwo

Oddajemy do rąk Czytelników kolejny tom czasopisma, w którym odnajdą Państwo różnorodne teksty poświęcone szeroko rozumianej problematyce społecznego funkcjonowania dzieci i młodzieży z niepełnosprawnością. Choć zagadnienia w nich prezentowane obejmują szerokie spektrum zainteresowań badawczych Autorek i Autorów, to jednak można w nich odnaleźć pewne wspólne wątki koncentrujące się przede wszystkim wokół kwestii związanych z rozwojem, edukacją i integracją społeczną młodych ludzi. Dotyczą one zatem kluczowych zagadnień konstruujących obszar refleksji i praktyki pedagogicznej. Konstytutywnymi dlań kategoriami są – rozumiane relacyjnie jako procesy zachodzące we wzajemnych interakcjach zaangażowanych weń podmiotów – pojęcia wychowania i kształcenia, nauczania i uczenia się.

Edukacja, jak zauważa R. Rorty (2000: 143) pełni zawsze dwie podstawowe funkcje: socjalizującą i wyzwalającą zarazem. Jej zadaniem jest zatem zarówno wsparcie młodych ludzi w osiągnięciu samodzielności tak, by mogli bez większych przeszkód funkcjonować w społeczeństwie (przenikają się tu procesy adaptacji i społecznej reprodukcji znaczeń, struktur i systemów), ale także emancypacja prowadząca do wolności jednostki, rozumianej jako możliwość społecznego funkcjonowania opartego na szacunku, równych prawach i dostępności we wszystkich wymiarach życia społecznego (to zadanie jest uwarunkowane m. in. niwelowaniem negatywnych zjawisk, takich jak dyskryminacja i wykluczenie w różnych obszarach i aspektach życia społecznego). Jak zawsze, tak i obecnie edukacja balansuje gdzieś pomiędzy tymi dwoma wymiarami, adaptacją i emancypacją, zaś każda sytuacja pedagogiczna naznaczona jest wewnętrznymi sprzecznościami i wątpliwościami, które – jak zauważa Z. Bauman (2000:158) odzwierciedlają w pewien sposób aporie społeczeństw w jakich zachodzą procesy edukacyjne. Kształcenie, integracja edukacyjna i społeczna osób z różnymi niepełnosprawnościami, będących reprezentantami grup społecznie marginalizowanych, szczególnie wyraziście uwypuklają różnego rodzaju niekonsekwencje, sprzeczności, konflikty

interesów i trudności, których źródłem są szersze, strukturalne i systemowe problemy i ograniczenia.

Prezentowane w niniejszym tomie teksty poruszają bardzo różne wątki i problemy pedagogicznego wsparcia w rozwoju, edukacji i społecznym włączaniu dzieci i młodzieży z niepełnosprawnościami, a tym samym wpisują się w obszar różnych „pedagogii niepełnosprawności”, jeśli termin ten zgodnie z ukształtowanym już w tradycji pedagogicznej sposobem rozumienia będziemy postrzegać jako całościowe spojrzenie na refleksję o edukacji i praktykę edukacyjną. Pedagogia tworzy obszar, który łączy w sobie zarówno określone typy myślenia, badań, jak i praktyk edukacyjnych (zob. Kwieciński 2000: 12) zachodzące w różnych przestrzeniach doświadczenia społecznego podmiotów. I właśnie te różne przestrzenie społeczne (rodzina, klasa, szkoła) i różne doświadczenia podmiotów funkcjonujących z niepełnosprawnością, bądź w jakiś sposób uwikłanych w sytuację niepełnosprawności zostały przedstawione w artykułach składających się na niniejszy tom. Struktura całości została podzielona na kilka obszarów obejmujących teoretyczny namysł nad kwestiami edukacyjnymi (choć każdorazowo jest on również silnie zakorzeniony w sferze problemów społecznych i odwołuje się do określonych praktyk działania) oraz prezentację wyników badań empirycznych, z których większość została osadzona w tzw. paradygmacie obiektywistycznym.

W obszar teoretycznej refleksji nad edukacją wpisują się teksty poświęcone pedagogicznym kontekstom szkolnego funkcjonowania dziewcząt, edukacyjnego potencjału rozwiązywania konfliktów w sytuacjach trudnych oraz zagadnienia związane z rolą i problemami rodziny w kontekście terapii i kształcenia dzieci i młodzieży z niepełnosprawnościami. I tak w tekście Joanny Żeromskiej-Charlińskiej *Przejawy i konsekwencje dominacji rówieśniczej dziewcząt – perspektywa pedagogiczna* odnajdziemy interesującą próbę poszukiwania mechanizmów wyjaśniających procesy szkolnego marginalizowania i wykluczania na tle nieakceptowanych zachowań, które mogą być postrzegane jako forma kontestacji określonych wymiarów kształtujących podmiotowość współczesnych uczennic. Dziewczęca „gra w dominę”, choć może być postrzegana negatywnie i rodzić konflikty, może również być interpretowana jako forma oporu wobec dominujących, zorientowanych na płęć kulturową, standardów budowania tożsamości w środowisku szkoły. Natomiast Joanna Izabela Belzyt proponuje autorską koncepcję „walca konfliktów” w odniesieniu do identyfikowania i definiowania sytuacji trudnych oraz rozwiązywania konfliktów w różnych sytuacjach społecznych. Jej propozycja przedstawiona w artykule *Edukacyjny potencjał perspektywy „walca konfliktów” – zarys innowacyjnego postrzegania sytuacji trudnych i rozwiązywania konfliktów*, została wypracowana na bazie modelu „koła konfliktów” Ch. Moore’a i poszerzona o dodatkowe elementy – sferę emocji oraz kody językowe, dzięki czemu rozumienie i roz-

wiązywanie sytuacji trudnych nie tylko ujawnia możliwości społecznego uczenia się, ale także może być bardziej adekwatne i skuteczne.

W dalszej części tomu znajdują Państwo teksty skupione wokół problematyki rozwoju i funkcjonowania dzieci z różnego rodzaju trudnościami, ich rodzin oraz wybranych aspektów wychowania i terapii. I tak Magdalena Boczkowska w artykule *Resilience rodziny - geneza koncepcji, główne pojęcia, kierunki badań rozważa możliwości adaptacji rodziny*, ujmowanej z perspektywy podejścia systemowego, do trudnych i traumatycznych sytuacji życiowych. Odnosząc się do koncepcji *resilience* ukształtowanej w obszarze badań nad indywidualnymi procesami adaptacyjnymi podejmuję także próbę uporządkowania pojęć i ram teoretyczno-empirycznych badań, które ją wykorzystują w studiach nad funkcjonowaniem rodzin. Kilka kolejnych artykułów przedstawia rozważania dotyczące dzieci z różnego rodzaju niepełnosprawnościami w kontekście funkcjonowania rodziny, organizacji systemu edukacji oraz procesów diagnozowania i terapii. Kamila Bubała i Piotr Gierek w tekście *Wybrane aspekty funkcjonowania rodziny z zespołem Downa – studium indywidualnego przypadku*, skupiając się na szczegółowej analizie doświadczeń konkretnej rodziny, ukazują również – jak można przypuszczać – w szerszym wymiarze codzienne problemy wielu rodzin wychowujących dziecko z niepełnosprawnością. Natomiast Marta Lewandowska w artykule *Problemy rozwojowe dzieci w wieku przedszkolnym w przebiegu chorób ucha środkowego*, Beata Antoszevska w tekście *Dziecko (uczeń) z chorobą przewlekłą w polskim systemie edukacji* oraz Renata Zubrzycka w artykule *Dziecko z chorobami alergicznymi układu oddechowego jako podmiot badań, diagnozy i terapii – perspektywa interdyscyplinarna* przybliżają kwestie rozwoju, badania i diagnozowania, a także terapii i kształcenia dzieci z określonymi trudnościami łączonymi z danym rodzajem niepełnosprawności. Z kolei Marlena Dudzińska w tekście *Wspomaganie procesu terapii dziecka z zaburzeniami przetwarzania sensorycznego* skupia uwagę na problematykę zaburzeń przetwarzania bodźców zmysłowych. Autorka, poza omówieniem podstawowych założeń, przebiegu i zaburzeń procesów integracji sensorycznej, proponuje także przykładowe strategie działania, które mogą wspierać rozwój i funkcjonowanie dzieci w wieku przedszkolnym.

W części tomu przedstawiającej rezultaty badań empirycznych dominują, realizowane w ramach strategii ilościowej, studia dotyczące różnych aspektów edukacji integracyjnej oraz szczegółowe kwestie związane z rozwojem, kształceniem, terapią dzieci i młodzieży z niepełnosprawnościami. Wyjątkiem jest tekst autorstwa Marty Bieńkowskiej i Małgorzaty Karczmarzyk, w którym przedstawione zostały jakościowe badania procesów rozumienia i nadawania znaczeń związanych ze zjawiskiem niepełnosprawności przez dzieci. W artykule *Osoba z niepełnosprawnością w oczach dzieci w wieku wczesnoszkolnym: analiza znaczeń wizualno-werbalnych konstruowanych przez uczniów klas trzecich* Autorki, wykorzy-

stując wywiady i analizę semiotyczną dziecięcych rysunków, przedstawiają elementy potocznej wiedzy na temat funkcjonowania osób z niepełnosprawnością konstruowanej przez dzieci w wieku wczesnoszkolnym. Do rysunków dziecięcych jako materiału badawczego odnosi się w badaniach porównawczych także Ewa Nestorowicz, która w tekście *Postać człowieka w rysunkach trzynastoletnich dzieci całkowicie niewidomych od urodzenia i widzących – analiza wybranych problemów* skupia się na zagadnieniach rozwoju sprawności rysunkowej oraz kwestiach reprezentacji rzeczywistości przez dzieci widzące i niewidzące. Kolejny tekst, *Rozwiązywanie arytmetycznych zadań tekstowych przez dzieci z różnymi typami specyficznych trudności w uczeniu się*, autorstwa Urszuli Oszwy, porusza bardzo istotne problemy dotyczące kształcenia matematycznego we wczesnych etapach edukacji szkolnej. Uczenie się matematyki, poza umiejętnościami związanymi z samym liczeniem i myśleniem operacyjnym, wymaga również jednoczesnego czytania ze zrozumieniem oraz działania na liczbach. Tym samym różnego rodzaju trudności w rozwiązywaniu zadań przez dzieci mogą być warunkowane nie tylko specyficznymi trudnościami w uczeniu się matematyki, ale także trudnościami w kodowaniu i dekodowaniu tekstu. Potwierdzają to uzyskane rezultaty badań, w których grupa dzieci ze współwystępującymi w tych aspektach problemami uzyskała najłabsze wyniki. W artykule Elżbiety Kręcisz-Plis *Zaangażowanie rodzicielskie a percepcja doświadczeń rodziców dziecka z chorobą przewlekłą* Autorka prezentuje wyniki badań, których celem było przedstawienie doświadczeń rodzicielskich oraz poziomu zaangażowania rodziców wychowujących dziecko z chorobą przewlekłą. Kwestie te były badane m. in. w odniesieniu do motywacji i realizacji zadań wynikających z roli rodzica oraz poziomu osiągniętej w tym zakresie satysfakcji.

Całość numeru zamykają artykuły przygotowane przez młode badaczki (studentki bądź już absolwentki studiów pedagogicznych), debiutujące na łamach naszego czasopisma. Paulina Galińska w artykule *Zachowania dzieci ze spektrum autyzmu w wieku od 3 do 12 lat w czasie korzystania z usług fryzjerskich*, przedstawia zagadnienie, które z pozoru wydawać się może mało znaczące, jednak dla wielu rodziców dzieci z autystycznego spektrum zaburzeń może stanowić realny i trudny do rozwiązania problem. Autorka, na podstawie wyników własnych badań wyjaśnia dlaczego tak się dzieje i w jaki sposób można wspierać dziecko, aby poradzić sobie w tego typu trudnych sytuacjach. Malwina Szalkowska natomiast w tekście *Młodzi dorośli z chorobą przewlekłą na rynku pracy* przedstawia wybrane wątki własnych badań, których celem było poznanie codziennego funkcjonowania tej grupy z perspektywy przyjętego przez Autorkę ekologicznego modelu zdrowia i głównych aspektów jakości życia. W artykule skupiono się na prezentacji aspektów związanych z doświadczeniami zawodowymi młodych ludzi, a także trudnościami na jakie napotykali w czasie poszukiwania i wykonywania pracy.

Mam nadzieję, że lektura najnowszego tomu naszego czasopisma będzie dla Państwa nie tylko interesującym doświadczeniem, ale będzie również inspiracją do dalszych poszukiwań badawczych i zgłębiania prezentowanych w nim obszarów i zagadnień.

Jolanta Rzeźnicka-Krupa
Redaktor tomu

Bauman Z. (2000), *Ponowoczesna szkoła życia* [w:] Z. Kwieciński (red.), *Alternatywy myślenia o/dla edukacji*, Wydawnictwo IBE, Warszawa.

Kwieciński Z. (2000), *Pedagogika i edukacja wobec wyzwania kryzysu i gwałtownej zmiany społecznej* [w:] Z. Kwieciński (red.), *Alternatywy myślenia o/dla edukacji*, Wydawnictwo IBE, Warszawa.

Rorty R. (2000), *Edukacja i wyzwanie postnowoczesności* [w:] Z. Kwieciński (red.), *Alternatywy myślenia o/dla edukacji*, Wydawnictwo IBE, Warszawa.